

Anders, maar toch hetzelfde

In de media komt het met de regelmaat van de klok aan bod: het groeiend aantal ADHD'ers en autisten. In het beroeps- onderwijs melden zich vaker leerlingen met aandoeningen zoals ADHD, PDD-NOS of het Aspergersyndroom. Hoe kunnen leerbedrijven daarmee omgaan? Wat is de beste manier van begeleiden op de werkvloer? TEKST JUDITH KUNEKEN FOTO'S JOYCE VAN TIENEN

"Vroeger bleef hyperactiviteit of autistisch gedrag een beetje 'in de lucht' hangen, een kind of volwassene was 'anders'. Nu is er veel meer bekend en weten we dat een aandoening zoals ADHD geen psychologisch, maar een neurologisch probleem is", zegt Sonja Koster, maatschappelijk werker en eigenaar van de Praktijk voor Counselling in Zeist. Voor kenniscentrum VTL ontwikkelde zij een brochure over hoe praktijkbegeleiders om kunnen gaan met ADHD'ers, en leerlingen met PDD-NOS of het Aspergersyndroom, ook wel mensen met autisme genoemd. Ook in haar praktijk ziet zij steeds meer jongeren met ADHD of een vorm van autisme. "Er is meer begrip in de samenleving ontstaan, het taboe is eraf. We weten nu veel meer. Maar door de toenemende invloed van prikkels van buitenaf zoals internet, reclame en televisie hebben mensen ook meer last van hun aandoening en horen we er meer over."

BEGRIP

Bij VTL-leerbedrijf Scheepvaartonderneming Visser leidt eigenaar Marcel Visser al een aantal jaren BBL-leerlingen op zijn schip op tot matroos. De BBL'ers combineren werken en school. De leerlingen wonen en

werken een aantal maanden aan boord van zijn schip dat chemicaliën door Europese binnenwateren vervoert. Hij heeft veel ervaring met de begeleiding van leerlingen met ADHD of een vorm van autisme. "Het valt mij op dat leerlingen vaker dan voorheen durven te zeggen dat er iets met ze is. We hebben er nu ook echt namen voor. Vroeger werden ze afgedaan als 'lastig' of 'onhandelbaar'. Nu zie je dat werkgevers er voor openstaan en dat er meer begrip op de werkvloer is."

MAATWERK

Het begeleiden van leerlingen met ADHD, PDD-NOS of het Aspergersyndroom vereist volgens Sonja Koster veelal maatwerk en individuele aandacht. "Er bestaan veel verschillende gradaties. Iemand met ADHD is bijvoorbeeld vaak heel druk en impulsief, maar iedere persoon is anders. Waar de ene ADHD'er juist behoefte heeft aan prikkels, heeft de andere dat weer niet. Ik heb jongeren gehad die alleen maar konden leren als de radio aanstond. Dat is juist uit den boze als je uitgaat van het klassieke geval van ADHD, omdat veel ADHD'ers juist snel zijn afgeleid."

DETAILS

In alle gevallen geldt volgens haar dat het op de werkvloer belangrijk is om de aandoening bespreekbaar te maken. Blijf met elkaar in gesprek en kijk hoe iemand optimaal kan presteren. Koster: "Voor mensen met PDD-NOS en Asperger is het vaak extra zwaar om goed mee te draaien op de werkvloer. Bij hen zie je veelal veel aandacht voor details en een gebrek aan sociale vaardigheden. Deze mensen hebben bijvoorbeeld moeite met de social talk bij de koffiemachine. Zij zijn vaak bovengemiddeld intelligent en kunnen bijvoorbeeld helemaal in de sterrenkunde opgaan en de rest van de wereld vergeten. Voordeel is dat ze dingen tot op de bodem kunnen uitzoeken."

LEERLINGEN MET ADHD KENMERKEN ZICH VEELAL DOOR:

✓ Aandachtsproblemen

Ze hebben moeite om zich blijvend op een taak te richten. Door allerlei prikkels uit de omgeving kunnen zij snel afgeleid zijn.

✓ Impulsiviteit

Ze 'doen' voordat ze denken. Het antwoord is al gegeven voordat de vraag is afgemaakt. Ze hebben weinig innerlijke controle.

✓ Hyperactiviteit

Ze hebben moeite om stil te zitten, ze kunnen niet stoppen met praten en kunnen zich moeilijk ontspannen.

TIPS VOOR OP DE WERKVLOER (ADHD)

- Maak het hebben van ADHD bespreekbaar en geef complimentjes. Positieve feedback werkt beter dan op fouten wijzen.
- Steun bij het ordenen van de werkzaamheden, neem de dagplanning bijvoorbeeld door.
- Geef bewegingsvrijheid. Leerlingen met ADHD moeten regelmatig letterlijk hun energie kwijt door bijvoorbeeld even te lopen.

Los het op in de regio

Te weinig aanbod van vakmensen in de eigen regio? Doe er wat aan met de betrokken partijen. Arbeidsmarktintermediair Start People Leer-werkbanen in Doetinchem zag een tekort aan administratief medewerkers en kwam samen met ROC Graafschap College en ECABO in actie.

TEKST LUCY HOLL FOTO RAINIER ISENDAM

Een kleine twintig mensen tussen de 18 en 37 jaar oud volgt nu een tweejarige BBL-opleiding Administratief medewerker. Ze werken vier dagen in de week bij bedrijven in de regio en gaan één dag in de week naar school. De bedrijven hebben meteen wat aan de kandidaten en de deelnemers stevenen af op een mbo-diploma op niveau 2. Het gaat om mensen die graag een administratieve functie wilden, maar voorheen nauwelijks ingezet konden worden door Start People omdat ze niet de juiste diploma's hadden. Het BBL-traject biedt hen nieuwe perspectieven.

INVESTEREN

"Deze constructie met de deelnemende partijen in de regio werkt", stelt Margreeth Bakker, unitmanager Leer-werkbanen bij Start People in Doetinchem. "Wij signaleren waar de bedrijven behoefte aan hebben op de arbeidsmarkt. We hebben een soortgelijk project al eerder voor banen in de transport- en logistieke sector

opgezet en zagen nu mogelijkheden in de administratieve richting." Momenteel is er natuurlijk een terugval in vacatures, maar de bedrijven hebben het de afgelopen jaren erg druk gehad in de regio en bovendien komt de vergrijzing eraan. Margreeth Bakker: "Wachten we tot het tekort echt nijpend wordt of investeren we nu met zijn allen in de regionale arbeidsmarkt en zorgen we dat die goed opgeleide mensen straks klaar staan? Wij kiezen het laatste."

GAANDEWEG

Waterbedrijf Vitens in Arnhem heeft twee BBL'ers via Start People rondlopen op de unit Verhuizingen. Teamleider Germa van de Pavert is enthousiast: "Wij hebben er twee administratief medewerkers bij die we meteen actief in konden zetten. Deze constructie biedt de BBL'ers een unieke mogelijkheid om alsnog

een beroep te leren en een diploma te halen." De twee zijn leergierig en hebben een prima arbeidsethos, vindt Germa van de Pavert. "Soms moet ik er juist alert op blijven dat het gaat om mensen in opleiding. Ik zie het verschil met de andere collega's vaak al niet meer."

LEERLING IN BEELD

Natuurlijk zit er bij Start People Leer-werkbanen ook een commerciële reden achter het BBL-traject. "Wij detacheren de deelnemers, de bedrijven betalen de gewerkte uren, maar ze krijgen veel extra's: wij betalen de opleidingskosten, onze mensen komen regelmatig langs." Start People Leer-werkbanen zocht de leerbedrijven en ECABO regelde de erkenningen. De praktijkopleiders op de werkvloer hebben de ECABO-workshop 'Leerling in beeld' gevolgd.

LEERGIERIG

Het was even doorwerken om voldoende geschikte leerwerkplekken te vinden en de bedrijven goed uit te leggen wat de voordelen van de BBL-variant zijn. Margreeth Bakker: "De medewerkers vragen wat inwerktijd. Maar ze zijn gemotiveerd en nemen initiatief. Ze willen heel erg graag werken en leren."

TIP
Is deze constructie ook wat om tekorten aan vakmensen in uw regio? Bespreek het met uw kenniscentrum-adviseur.

NOG MEER TIPS VOOR DE WERKVLOER?
Vraag de brochure 'Omgaan met leerlingen met ADHD/PDD-NOS/Asperger-syndroom' van kenniscentrum VTL aan via communicatie@vtl.nl

PRIKKELS

Als matroos in opleiding op een schip heb je een vrij leven, zegt praktijkopleider Marcel Visser. "Dat zou ADHD'ers of autisten eigenlijk in gevaar moeten brengen omdat vastigheid en routine voor hen heel belangrijk is. Maar tegelijkertijd bestaat werken op een schip ook uit een hoop structuur, regels en wetjes. Dit is voor hen, vooral in het begin van het leerproces, heel belangrijk. Het biedt houvast." Hij vindt de leerlingen verder niet bijzonder of specifiek, benadrukt hij. "Ze zijn anders, maar toch hetzelfde. Als praktijkbegeleider bied je handvatten voor de toekomst. Je leert ze om te gaan met de aandoening op de werkvloer en leidt ze op om zelfstandig te worden. Maar net zoals ieder ander moeten ze het zelf doen. Als ik zo terugkijk heb ik eerlijk gezegd alleen maar positieve ervaringen." Een oud-leerling met ADHD werkt nu zelfs bij hem in vaste dienst.

In tegenstelling tot wat veel mensen denken is ADHD geen psychologisch, maar een neurologisch probleem. Sonja Koster: "Bij Asperger en PDD-NOS weten we wel al langer dat het om een stoornis in het functioneren van de hersenen gaat. Het is zeker niet alleen negatief, je moet er alleen goed mee om leren gaan als je het hebt. Iemand met ADHD bijvoorbeeld mist in feite een filter waardoor alle prikkels van buitenaf naar binnen komen. Het is lastig om de belangrijke prikkels te onderscheiden van de minder belangrijke prikkels."

MANNENWERELD

Ook Visser merkt dat sommige mensen nog steeds denken dat het in de psyche zit. "Af en toe hoor ik wel dat werkgevers twijfelen om met dit soort leerlingen in zee te gaan. Dan denken ze dat er iets mis is 'in het koppie'. De scheepvaart vergt veel van je, matrozenwerk kan gevaarlijk zijn. Consequentie is een must." Maar over het algemeen worden mensen in de scheepvaart volgens hem bijna niet op dit soort aandoeningen aangekeken. "Als je er zelf niet mee om kan gaan, wordt je er wel op afgerekend. Kijk, de scheepvaart is een mannenwereld waar we elkaar heel rechtstreeks en direct aanspreken. Die benadering is in de begeleiding bij ADHD'ers of autisten juist heel belangrijk. Bij ons gaat alles bijvoorbeeld volgens afspraak waardoor je weet waar je aan toe bent. We overleggen continu met

elkaar, je gaat zo laat naar bed en je moet er zo laat weer uit."

EINSTEIN

Mensen met ADHD of een vorm van autisme zijn in alle sectoren te vinden, vertelt Sonja Koster. "Over het algemeen kun je zeggen dat ze vaak een plek vinden in een werkomgeving waar ze veel bewegingsvrijheid hebben en hun eigen ding kunnen doen." Deze mensen beschikken juist ook over een aantal opvallend positieve eigenschappen. "Sommige ADHD'ers kunnen bijvoorbeeld veel dingen naast elkaar doen. Tijdens een vergadering kunnen ze snel van A naar B schakelen, sneller dan de gemiddelde Nederlander. Het zijn ook vaak harde werkers want ze hebben veel energie. Ook staan ze bekend om hun creativiteit. Ik ken iemand die een leidinggevende functie binnen justitie heeft en ik heb weleens een politicus met het Aspergersyndroom in mijn praktijk gehad. Newton en Einstein waren ook autistisch."

SCHAAMTE

In de begeleiding is het zeer belangrijk om enkelvoudige, korte opdrachten in concrete taal te geven, vervolgt Koster. "Iemand met ADHD heeft bijvoorbeeld 'een orkest in zijn hoofd zonder dirigent'. Dat is een drukte van jewelste. Als je een drievoudige opdracht geeft, horen ze het eerste stukje nog wel, maar daarna niet meer. Stel ook samen prioriteiten, schrijf die op en wees duidelijk over wat je van een leerling verwacht. Kijk samen naar hoe de leerling zijn kansen kan benutten en creëer duidelijkheid in relaties en functies." Een praktijkopleider heeft een hele wereld gewonnen als hij betrokken is en openstaat voor iemands verhaal, benadrukt Marcel Visser. Ik merk dat sommige leerlingen niet zomaar durven te zeggen dat ze bijvoorbeeld Asperger hebben omdat ze zich er toch een beetje voor schamen. Door structuur en duidelijkheid te bieden en veel met elkaar te praten zie je dat mensen beter inzicht krijgen in hoe ze het beste met struikelblokken om kunnen gaan. Dat geldt in principe voor iedereen, maar bij hen moet je er in de begeleiding net iets meer aandacht aan besteden. Als dat op een gegeven moment lekker loopt, zijn ze niet anders dan anderen."

LEERLINGEN MET HET ASPERGER-SYNDROOM KENMERKEN ZICH VEELAL DOOR:

- ✓ **Gebrek aan sociale vaardigheden**
Ze hebben moeite met het aangaan en onderhouden van sociale contacten.
- ✓ **Eenzijdige interesses**
Vaak houden ze zich op een gedetailleerde en obsessieve wijze bezig met eenzijdige interesses.
- ✓ **Slechte motoriek**
Ze bewegen vaak traag en houterig en hebben minder expressieve gelaatsuitdrukkingen.

LEERLINGEN MET PDD-NOS KENMERKEN ZICH VEELAL DOOR:

- ✓ **Onhandig en angstig gedrag in sociale situaties**
Ze hebben weinig kaas gegeten van non-verbaal gedrag (zoals oogcontact of expressie gezicht)
- ✓ **Een eenzame, gesloten indruk**
Er zit weinig wederkerigheid in hun contacten met anderen.
- ✓ **Fanatiek vasthouden aan bepaalde routines**
Ze zijn angstig voor veranderingen.

TIPS VOOR OP DE WERKVLOER (ASPERGER/PDD-NOS)

- Praat met elkaar over het hebben van PDD-NOS of het Aspergersyndroom zonder de persoon te diskwalificeren.
- Stel geen hoge eisen op sociaal gebied, geef duidelijke en heldere opdrachten.
- Kondig 'feestelijkheden' en andere afwijkingen van de dagelijkse gang van zaken aan en vertel hoe daar in het bedrijf mee wordt omgegaan.